• *Polgármesteri bemutatkozó beszéd*

„Tehetségemet városom javára szentelendem"

Nagyságos elnök úr! Tekintetes bizottmány!

Mélyen tisztelt választóközönség!

Még csak néhány rövid hét, – s tizenkét éve lesz, hogy Szegednek népe amott künn a Szabadság terén, a Széchenyi téren, először tisztelt meg bizalmával; midőn e nemes város első tanácsokává megválasztott.

Akkor megígértem, hogy hazámnak, nemzetemnek s városomnak híve maradok.

Mennyire felelék meg a bennem helyezett várakozásnak nem tudom, de megnyugtatásomul szolgál az öntudat, hogy valamint rövid hivataloskodásom ideje alatt, úgy később mint polgártársaim által megválasztott országgyűlési képviselő, s végre mint e város kebelében működött magyar kormánybiztos mindig tiszta meggyőződésemet követve, hazafiúi kötelességemen soha csorbát nem ejtettem.

De megnyugvást találok múltamra nézve még egy más körülményben is.

Vannak idők, midőn felemelt fővel jár az alávalóság, a bűn dús jutalmakban, fényes kitüntetésekben részesül, s az erények legszentebbikének, a hazaszeretetnek hóhérkötél a bére.

A lefolyt évtized iszonyú tanúságot nyújt e részben.

De nem célom a múlt idők rémképeit fölidézni, s csak azért említém meg ezúttal is, mivel a négyévi börtönbüntetés, melyet a zsarnokság velem szenvedtetett, szinte következtetnem engedi, hogy hazafiúi kötelességeim teljesítésében nem valék az utolsók között.

S midőn most Önök bizalma e város polgármesterévé emelt, mégpedig oly jeles férfiú irányában, ki az 1848-iki nehéz korszakban mint e város akkor polgármestere a nép bizalmát és tiszteltét méltán kiérdemelte, nem tulajdoníthatom e ritka kitüntetést másnak, mint azon kegyeletnek, mellyel Önök a szenvedések emlékének adóznak.

Fogadják Önök e ritka bizalomért köszönetképp azon ígéretemet, hogy valamint eddigelé, úgy ezentúl is minden tehetségemet hazám, nemzetem s városom javának szentelendem.

S ha majd Önök innen csöndes házi tűzhelyeikhez visszatérnek: köszöntsék nevemben otthon levő kedveseiket.

Mondják meg gyermekeiknek, hogy oly férfiút választottak Önök ma e város polgármesterévé, ki megígérte, hogy az özvegyeknek és árváknak gondviselőjük és atyjuk leend.

Mondják meg barátaiknak, hogy oly férfiút választottak polgármesternek, ki a jónak barátja, a jogtalanul üldözötteknek védelmezője, ellenben a gonoszoknak kérlelhetetlen ostora leszen.

Mondják meg továbbá a szegényeknek, hogy oly férfiút tettek Önök ma polgármesterül, kinek ajtaja éjjel-nappal tárva leend a méltatlanul szenvedők előtt, s ki részrehajlatlan igazságszeretetben nem téve különbséget gazdag és szegény között, csak embert ismerend.

A gazdagoknak pedig mondják meg Önök, hogy oly polgármestert választottak ma, ki előtt a tulajdon szent és sérthetetlen; s ki önmaga szegény ugyan, és szegény maradand, de kiengesztelhetetlen ellensége lévén minden vagyonfölosztási tannak, meg fogja védeni a gazdagnak százezreit éppen úgy, mint a szegénynek pár ökrét.

Mondják meg végre a népnek: hogy oly férfiút választottak Önök ma Szeged polgármesterének, kinek lelkét csak egy gondolat, egy óhajtás és egy vágy tölti el, életét s minden tehetségét a nép javának szentelni fel; de valamint egyrészről tettleg bebizonyítaná azt, miképp a népjog védelmében az akasztófa sem bírta visszariasztani, úgy másrészről soha és semmiben se számoljon reám a nép, ha törvénytelenséget követ el, mert előttem mindenekfölött szent és sérthetetlen a törvény; ki ezt bántja, az bennem halálos ellenségre találand.

Mindezeket beszéljék el Önök azon férfiúról, kit ma városuk fejévé tevének, s ki az elmondottaknak hű teljesítését lelkében elhatározta.

Ismerem állásom komolyságát, s nem titkolom a föladat nehézségét, de meg vagyok győződve, hogy a választóközönség józan tapintata oly tisztikart választand segélyemre, s oly képviselőtestület alakítand a tisztikar támogatására, melynek közreműködése a föladat megoldását könnyűvé, s mindenesetre lehetségessé teendik.

Nem kevésbé komoly tehát az Önök jelenlegi hivatása is, mert az eredmény üdve vagy kárhozata egyedül az Önök választásától függ, uraim.

Ennek tudata vezettetett tegnap mindnyájunkat az isten házába, kérni a mindhatót: hogy a nagy munkához világosítsa föl elméinket.

S én bízom a népek sorsát igazgató nagy istenben, bízom a magyarok istenében, ki e nemzetet annyi viszonytagságok között elveszni nem hagyá, hogy ezúttal sem vonandja meg tőlünk isteni malasztját, ha azt megérdemeljük; megérdemeljük pedig csak úgy, ha tettleg bebizonyítjuk, hogy egy szabad alkotmányos nemzet nevére méltók vagyunk. Éljen a haza!

Osztróvszky József úrnak 1861-ik évi január 7-én sz. kir. Szeged városa polgármesterévé tett megválasztása alkalmával tartott beszéde. Kiadta Burger Zsigmond Szeged, (1861) 6 p. Közölte Ruszoly József OSZTRÓVSZKY JÓZSEF: Reform, forradalom, kiegyezés. Összegyűjtött írások és beszédek. Somogyi-könyvtár, Szeged, 1993. c. kötetében (122-124.p.) /Szegedi arcélek 1./

• *Száz éve temették Szeged nagy fiát*

Osztróvszky József péceli sírjánál

Száz esztendeje mély gyász ülte meg Szegedet. Szerette Városa őszintén gyászolta nagy fiát, a Szabadság börtönt szenvedett hősét, egykori polgármesterét, a magyar királyi Kúria – az akkori legfelsőbb bíróság – közel három évtizedig volt ítélőbíróját és tanácselnökét.

A temetés napján, 1899. április 24-én Szegeden elmaradt a tanácsülés. A város „hatósága és közönsége" délelőtt Pálfy Ferenc polgármesterrel az élén megjelent a belvárosi templomban tartott gyászmisén, melyet Oltványi Pál prépost tartott nagy segédlettel. Az aznap délutáni, otthonából való fővárosi búcsúztatásán a várost Lázár György és Polczner Jenő országgyűlési képviselők, Rainer József főkapitány, Zombory Antal városi tanácsnok, Babarczy József, Palócz László és Kulinyi Zsigmond törvényhatósági bizottsági tagok, valamint Varga Ferenc, Weiner Miksa, Rózsa Izsó, Abafy Aurel és Nagy Sándor (a Szegedi híradó volt szerkesztője) képviselték. Ott volt Herman Ottó is. Az igazságügyi szervek – Igazságügyminisztérium, a Kúria, a budapesti kir. ítélőtábla a budapesti és a pestvidéki törvényszék – tagjain kívül a Magyar Jogászegylet s a 48-as honvédegylet képviselői is megjelentek.

Mi most – száz esztendő múltán – csak néhányan jöttünk el Szegedről ide, Pécelre, a református őskertbe, ahova a Kerepesi-temetőből utódai áthozták az egyébként katolikus szegedi nagy ember hamvait. Eljöttünk, hogy elhelyezzük a város és a Dugonics Társaság koszorúját, s elmondjuk a helybélieknek, hogy ki is volt az egyszerű fekete márvány sírkövön első helyen föltüntetett név valamikori birtokosa.

Osztróvszky József 1818. január 12-én született fölsővárosi iparos családban. A szeged piaristáknál és a pozsonyi jogakadémián folytatott tanulmányai nyomán 1840-től ifjú ügyvédként a haladásért lelkesedő és cselekvő szegedi fiatalok vezéralakja, a Kossuth alapította Pesti Hírlap munkatársa volt. E fölkészült nemzedék, amely egyaránt cselekvő résese volt a helyi és az országos reformmozgalomnak, nem csupán 1848/49-ben játszott döntő szerepet, hanem a későbbi alkotmányos átalakulások: az Októberi diplomát követő 1860/61-i „kis forradalom" idején és az 1867. évi kiegyezéssel járó tisztújítás nyomán is.

A reformkor nemzedéke, ha egyes „túlélőkkel" számolunk is, az 1870-es évektől maradozott ki a politikából, aminek számos oka volt: a kiöregedés vagy éppen az elhalálozás, az idők változása vagy történetesen egy választási sikertelenség. A helyhatóságokban az 1872. évi, új alapú törvényhatósági és községi szerveződés is járt ilyen, nemzedéküket kedvezőtlenül érintő eredményekkel, melyeket Szegeden az 1879. évi nagy árvizet követő, máig ható városrekonstrukció társadalmi hatásai tetőztek be. A „régi Szeged" helyébe lépő „palotás város" már új, jelentős részben a Tisza Lajos-féle királyi biztossággal együtt vagy utána idetelepült szakemberek műve lett, akik nem igazán tudtak mit kezdeni egy helybéli letűnő nemzedék utolsó tagjaival. A reformkor szegedi nagy alakjainak máig tartó lassú feledése így már akkor, egy évszázada elkezdődött.

Méltóbb méltatásra e helyütt alkalom nem lévén talán a puszta tények is érzékeltetnek valamit Osztróvszky József életútja becsértékéből. 1848-ban előbb a város első (törvényszéki) tanácsnokává, majd első választókerületének országgyűlési képviselőjévé választották; 1849-ben Kossuth megbízásából kormánybiztosként munkálkodott, amiért – mint írta –

kolera és börtön lett a jutalma.

1850-i halálos ítéletét egy esztendő múltán megváltoztató uralkodói kegyelem alapján a csehországi Josefstadban letöltött várfogságából 1855-ben szabadulva ügyvéd egyelőre nem lehetett, hanem a biztosító társulatoknál Pesten talált megélhetést. Az önkényuralom szorításának lazulásával 1859-ben Szegedre hazatérve ismét a társadalmi élet elismert vezetőjévé vált, akit 1861-ben a nép, pontosabban: a szegedi választóközönség polgármesterévé emelt. Mérséklet, határozottság s szigorú törvénytisztelet jellemezte majd egy esztendeig a város közgyűlésének és tanácsának élén kifejtett tevékenységét. Felemás időszakban, – Szabad György monográfia-címét idézve – A forradalom és kiegyezés válaszútján, melynek nyomán a bécsi kormányzat még elég erősnek érezhette magát egy szelídebb, de a népképviseletet mellőző önkényuralom, a Schmerling nevéhez fűződő provizórium bevezetésére, vállalta városa vezetését.

Az idők változását jelzi, hogy Szegeden is néhány év múltán, 1867-ben már nem lehetett megismételni az 1860/61-i „kis forradalmat". Az alkotmányos városi testületek személyi folytonossága

Osztróvszky József (1818–1899) ügyvéd, a szegedi reformkori ifjúság vezetője, 1848–49-ben képviselő és kormánybiztos, Szeged polgármestere, királyi kúriai bíró

megszakadt. Az 1865 őszétől 1867 tavaszáig húzódó átmenet időszaka, a nem régi politikai divatszóval: az átmentés kora is volt. A provizóriumi tanács tagjai összefogva az országos Deák-párttal tartó, főként a bel- és felsővárosi polgárságra támaszkodó zöld cédulás párt minden rendű és rangú elleneivel, köztük Réh János ügyvéddel és néhány 1861-i tanácsnokkal, elsősorban az alsóvárosi paraszt választókat maga mögött tudó csoporttal, e fehér cédulás párt révén, többséget szereztek a baloldalinak vagy – helytelenül ellenzékinek mondott városvezetésben. A hazafinak becsületes, politikailag némileg mégis színtelen Réh Jánossal szemben alulmaradt Osztróvszky József, akinek polgármesteri – akkori magyarításban: polgárnagyi – tevékenységét 1861-ben

az önkényuralom szakította félbe,

így nem folytathatta, s nem is fejezhette be megkezdett munkáját. 1867-től 1871-ig a „torony alatti" közgyűlési terem és a városi lapok – a kitűnő Szegedi Híradó és a gyengécske Szegedi Néplap – ádáz, a személyeskedésig fajuló csatározások színterévé váltak.

Osztróvszky két esztendeig látta el a kisebbségi „zöldek" ellenzéki vezéri szerepét, s ez közügyi pályafutásának sok erőfeszítéssel, de kevés eredménnyel járó keserű időszakává lett. E hozzá nem méltó szerepkört 1869-ben készségesen cserélte fel a kúriai bíró független, csak a törvénynek alávetett pozíciójával; mely szép, ám megerőltető funkciót 80. életévében (1897) való nyugdíjaztatásáig lelkiismerettel töltötte be. Igazán itthon, szülővárosában, az övéi között érzete jól magát. Nem csupán szemmel tartotta a Szegeden történteket, de lehetőségeihez mérten igyekezett is segíteni. Bár szegedi pályaszakaszát 1867-ben a szerencsétlen kimenetelű tisztújítás végképp megtörte, szívében ezért nem volt keserűség. Amint halálakor az ellenpárton lévő Bakay Nándor följegyezte, megbuktatásáról csak ezt szokta volt mondogatni: „Ki tudja, hogy mi, mire jó? A nép így akarta!" (Emlékezés Osztróvszkyról. Szegedi Napló, 1899. ápr. 25.)

Mélység és magasság követték hát egymást Szeged nagy fiának életében is. Ám a hegyek magasságát csúcsaik, nem pedig völgyeik szintjével szokás mérni, s e csúcsok nála igazán magasak voltak, a múlt század országosan fontos időszakaira: 1848/49-re és 1860/61-re estek, mely időszakokban személyes sorsa a legszorosabban összefonódott hazájáéval, városáéval.

Hogyan is írta Reizner János, a Város monográfusa 1899-i életrajzi vázlatában?

„Élvezet volt hallgatni azt is, amit a bizalmasabb körben múltakról, gazdag tapasztalatairól előadott. Előadásának bája mindenkit lebilincselt, s bármiről szólt is, mindig nemes érzelmei nyilatkoztak meg.

De legnagyobb volt ő mégis mint szónok. Még mindnyájan emlékezünk az 1867/68. évi városi közgyűléseken tartott remek beszédeire, melyek oly igen hasonlítottak Deák Ferencnek minden cicoma nélküli egyszerű s mégis az elmét és szívet egyaránt elragadó szép előadásaira. Előttünk áll szép, kipirult arca, halljuk szelíden zengő hangját, mely a síri csendben az érzelmek szerint gyorsabban vagy mérsékeltebben emelkedve vagy leszállva váltakozott. Látjuk pózolás nélküli természetes mozdulatait, szelíd és minden modorosságtól ment gesztusait, és szinte érezzük az erőt, amelyet ő az

igazságból és meggyőződésből

merítve, hallgatóiba és környezőibe átvezetni volt képes, s halljuk a felharsanó éljenzést, azt a riadalmat, mellyel csak a diadalmas hadvezéreket szokták üdvözölni, amikor derék katonái érette tűzbe, vízbe menni, élni és halni készek.

A város nagy fiának nemes alakja immár kihűlt, és majdan elporlik, de emlékezetét kegyelettel ápoljuk." ([Reizner János] R.J.: Osztróvszky József. Szegedi Napló, (1899. ápr. 23.)

Osztróvszky József hamvai azóta elporladtak. Családi „gondoskodásból" a Kerepesi temetőből 1930-ban Pécelre áthelyezett sírját születése 175. évfordulóján, 1993-ban, amikor Reform, forradalom, kiegyezés címmel a városi Somogyi-könyvtár műveit is kiadta, nem sikerült megtalálni. Csak azt tudtuk meg, a család Wéhliágának egyik, azóta elhunyt idős tagjától, hogy hamvai Pécelre kerültek. Az Amerikában élő ükunokának Victor Berecznek kellett hazajönnie tavaly októberben, hogy e hivatkozott könyvben olvasható, általam írt életrajz alapján meg is találja sírját itt, a péceli református temetőben. Városa nevében, amely két nappal ezelőtt emlékezett meg nagy fia halálának százados évfordulójáról, kérjük Pécelnek ennek a fölvilágosodás korában a költő Ráday Gedeon, reformkorban pedig Szemere Pál író és szerkesztő és által méltán híressé tett egykori irodalmi központnak – a mai lakóit: a jövőben – mostmár tudva, hogy utódaival együtt egy derék szegedi magyar hazafi, 1848/49 hőse nyugszik e sírban ápolják Hozzá méltón emlékezetét. Csak remélhetjük, hogy a szegedieknek is zarándokhelyévé válik a sírkert...

Ruszoly József

Elhangzik ma délelőtt 11 órakor Osztróvszky József sírjának megkoszorúzása előtt, a péceli református temetőben.

Míg Osztróvszky József ércbe öltözik

Valami német múltkorában könyvet csinált arról, hogy a nagy emberek közül hányan születtek falun, hányan városban. [...] Ezek szerint az adatok szerint pedig a nagy emberek 80 százaléka nagy városban született. A falukra csak 20 százalék esik.

A magyar nagy emberek 80 százalékának a jámbor, csendes falu a szülőföldje. A mi »nagy város«-ink nem szülnek nagy embereket.

Budapest se kivétel, sőt igen erős bizonyíték. Ott ugyan sok a kitűnő elme, de azokat legnagyobb részt a vidék szolgáltatja.

De azért az országban még sem Budapestnek a meddősége a legnagyobb a nagy emberek termelésében. Szeged megelőzi; ebben a tekintetben csakugyan Szeged az ország első városa.

Ezt pedig nem azért mondjuk, mintha kedvünk telnék az önmagunkkal való gorombáskodásban. Egyszerűen konstatáljuk azt a tényt, hogy ebben az ősrégi magyar polgárvárosban hosszú évszázadok alatt egyetlen országos nagyság született: Dugonics. A Klió nevezetű öreg hölgy is-mert aranybetűivel ezen kívül egy szegedi nevet se jegyzett márványtábláira.

Mondjuk, hogy a demokrácia nivelláló hatalma mutatkozik ebben (ez szépen és szociológusosan is hangzik), s ne firtassuk tovább a dolgot. Inkább örüljünk neki, hogy Szeged nagyvárosiasságának ezt az egyetlen bizonyítékát eddig oly fényesen megőrizte, noha pozícióját már két ízben is veszély fenyegette. Szerencse, hogy a sors mind a kétszer közbelépett.

Az egyik eset az volt, hogy Szegednek egyik országos nevű embere, a speciálisan szegedi magyar elme [Tömörkény István R. J.] – Cegléden született.

A másik jeles szegedi ember, aki majdnem szeplőt ejtett Szeged meddőségi hírnevén, már nem él, tehát bátran beszélhetünk róla anélkül, hogy fájdalmat okoznánk az élőknek. Ez az ember volt: Osztróvszky József.

Benne megvolt a nagy ember minden kvalitása, de az idők nem arra valók voltak, hogy kibontakozzék belőlük a nagy ember. Így csak a Kúria tanácselnökségéig vitte...

Így is az első szülötte Szegednek a legutolsó száz esztendő alatt, akinek nevével nem fog elfutni az idők hajója, mert emlékezetét szobor őrzi majd. Ott a kultúrpalota tövében, ahol nagyon unatkozik már a Klauzál szobra s szüntelen a városháza felé néz: várva az igét, mely társad ád neki halhatatlanságában.

Persze, abba még egy kis idő telik, míg Osztrovszky József is ércbe öltözik. Addig is az emlékeit gyűjtögetik a kultúrpalotában, melynek kézirat-gyűjteménye a napokban becses Osztróvszky-ereklyével gyarapodott. [...]

(MÓRA FERENC)-ke: Szegedi nagyemberek. Szegedi Napló, 1908. máj. 17. /Máról holnapra. Részletek. Kötetben: MÓRA FERENC: Szilánkok. Szerk. Vajda László és Vajtai István. Bp. 1961. 237-240. Noha Osztróvszky József – aláírásaival bizonyíthatóan ó-val írta nevét, az irodalomban o-val is írják; Móra írásában is ez utóbbi alakot használja; e névírást visszaigazítottuk.